

ПОРЯДОК І ПРОБЛЕМАТИКА ВІЇЗДУ ДІТЕЙ ЗА КОРДОН УКРАЇНИ

THE ORDER AND PROBLEM OF DEPARTURE OF CHILDREN ABROAD UKRAINE

Гавінська О.А., к.ю.н.,
асистент кафедри права факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет

У статті визначено особливості порядку нотаріального консультування в разі виїзду дітей за кордон України. Автор урахує останні зміни законодавства, що значною мірою сприяють захисту прав дітей відповідно до міжнародного й українського законодавства. Певна увага приділена особливостям вирішення спорів батьків дитини, що проживають окремо. Виокремлено проблеми чинного законодавства стосовно особливостей терміну перебування дитини за кордоном та особливості нормативної неврегульованості питання супроводу дітей третіми особами.

Ключові слова: захист прав дитини, виїзд дітей за кордон, суперечки про дітей, порушення інтересів дітей, неповнолітні громадяни, правила перетину кордону, цивільне право, сімейне право, нотаріальна згода.

В статье определены особенности порядка нотариального консультирования при выезде детей за границу Украины. Автор учитывает последние изменения законодательства, что в значительной степени способствуют защите прав детей в соответствии с международным и украинским законодательством. Определенное внимание уделено особенностям разрешения споров родителей ребенка, проживающих отдельно. Выделены проблемы действующего законодательства касательно особенностей срока пребывания ребенка за границей и особенности нормативной неурегулированности вопроса сопровождения детей третьими лицами.

Ключевые слова: защита прав ребенка, выезд детей за границу, споры о детях, нарушение интересов детей, несовершеннолетние граждане, правила пересечения границы, гражданское право, семейное право, нотариальное согласие.

The article analyses of the procedure of notarial counseling when leaving children abroad of Ukraine are determined. In the article, the author takes into account recent changes in legislation, which largely contributes to the protection of the rights of children in accordance with international and Ukrainian legislation. The author points to the positive aspect of the introduction of new rules for the departure of children abroad of Ukraine, since they contribute to the realization of a balance of interests of both parents and comply with the principle of ensuring the best interests of the child internationally. These changes also resolve some of the issues of abuse of their rights by their parents, which happened earlier when coordinating a child's trip abroad with one of the parents. By comparison, the author pays attention to the unchanged conditions: the notarized consent of the second parent to leave a child under 16 abroad with one parent is not required in the following cases: if the second parent is a foreigner or stateless person and this is indicated in the birth certificate of the child; if the child's passport contains a record of her retirement for permanent residence in another country or a note about taking the child for permanent consular registration in the diplomatic or consular representation of Ukraine abroad; if such one of the parents presents the death certificate of the second, a court decision on depriving the second parent of parental rights, declaring him incompetent or missing, or a birth certificate stating that the child's father was recorded according to the mother's words. However, it was previously stipulated that the notarized consent of the second parent is also not needed when the second parent has a debt to pay child support in an amount exceeding the amount of maintenance payments for 6 months. Now this provision has been canceled and replaced by a number of new rules.

The new changes provided for unimpeded conditions for one of the parents to travel with the child abroad without the notarial consent of the second under such cumulative conditions: the period of travel does not exceed 1 month; the parent who plans to travel with the child abroad has a document confirming the child's place of residence (court decisions or the conclusion of the service for children); is a document confirming the purpose and duration of the trip.

Particular attention is paid to the peculiarities of the resolution of disputes between parents of a child living separately. The problems of functioning legislation are highlighted related to the peculiarities of the list of documents to accompany the child, cases of determining the child's domicile peacefully, the specifics of the child's stay abroad, the regulatory unresolved issue of accompanying children by third parties, and the like.

Key words: protection of the rights of the child, departure of children abroad, disputes about children, violation of the interests of children, minor citizens, rules for crossing the border, civil law, family law, notarial consent.

Конвенція ООН «Про права дитини», Конституція України розглядають дитину як самостійного суб'єкта права й носія прав. Так, відповідно до п. п. 1, 2 ст. 3 Конвенції про права дитини [2], яка в силу положень ст. 9 Конституції України [1] є частиною національного законодавства, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. «Дитині забезпечується такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли

батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини (ст. 9 Конвенції про права дитини)» [2].

Згідно зі ст. 18 цієї Конвенції, батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання й розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їхнього основного піклування [2].

Зауважимо, що правові питання захисту дітей є розробленими недостатньо як за теоретичним наповненням цивільного, сімейного права, так і за практичним роз'ясненням законодавства. Окремі питання захисту особистих немайнових прав дітей досліджено в працях Н.І. Бессєдкіної, О.В. Синегубова та практиків Н.О. Муляра, О. Войнаровських та інших науковців.

Мета статті полягає в розкритті порядку виїзду дітей за кордон згідно з оновленим законодавством і виокремленні проблем.

Відповідно до ст. ст. 3, 6, 7 Закону України «Про охорону дитинства» (в редакції від 01.01.2019) [6], з моменту народження діти набувають права і свободи людини та громадянина, в т. ч. сімейні права, які гарантуються державою. Основні суб'єктивні права дітей закріплені в главі 11 Сімейного кодексу України (далі – СК України)

[3], за допомогою якого розкриваються й реалізуються принципи сімейного права.

Наведеними нормами закріплено основоположний принцип забезпечення найкращих інтересів дитини, якого необхідно дотримуватися, зокрема, під час вирішення питань про місце проживання дитини у випадку, коли її батьки проживають окремо; про тимчасове розлучення з одним із батьків у зв'язку з необхідністю виїхати за межі країни, у якій визначено місце проживання дитини, з іншим із батьків з метою отримання освіти, лікування, оздоровлення та з інших причин, зумовлених необхідністю забезпечити дитині повний і гармонійний фізичний, розумовий, духовний, моральний і соціальний розвиток, а також необхідний для такого розвитку рівень життя [3].

Структура норм СК України дає змогу стверджувати, що серед системи прав неповнолітніх дітей законодавець надав пріоритет особистим немайновим правам, визнавши тим самим значущість інтересів дитини. При цьому варто зауважити, що перелік немайнових прав, що міститься в главі 13 СК України, не є вичерпним, оскільки не розкриває всіх можливих прав дитини в сім'ї. Багато в чому можливості реалізації дитиною своїх прав залежать від здійснення її батьками батьківських прав і виконання обов'язків, а в певних випадках і від спільного або окремого проживання дитини з батьками [3].

У літературі справедливо вказується, що під час реалізації батьками своїх прав і виконання обов'язків неприпустимо порушення прав та інтересів дитини. Варто зазначити висловлювання М.М. Ясинка, що володіння сімейними правами нерозривно пов'язане з повагою прав інших членів сім'ї, які ні за яких обставин не повинні порушуватися [12]. Свобода вибору, що надається особі в здійсненні індивідуальних інтересів у сфері сімейних відносин, має певні межі, спрямовані як на запобігання егоїстичному свавілляю й анархизму, зіткненням і конфліктам, так і на забезпечення прав та інтересів інших членів сім'ї.

Наведене висловлювання можна застосувати й до прав, й обов'язків батьків і дітей, що визначає реалізацію батьківських прав з одночасною повагою прав дитини, наявність меж батьківських прав (ст. 155 СК України) у вигляді прав та інтересів дитини. І якщо сімейне законодавство містить перелік основних прав дитини, то використовувана галузью категорія «інтереси дитини» не розкривається. У науці сімейного права переважає точка зору, згідно з якою інтереси суб'єкта трактуються як умови його благополуччя. Отже, інтереси дитини з погляду сімейного права ні що інше, як умови її фізичного й морального благополуччя, які повинні забезпечуватися передусім батьками [3].

Для зручності класифікації у правовому світі прийнято ділити людей, яким не виповнилося 18 років, на дві категорії: малолітні та неповнолітні. Малолітніми вважаються діти віком до 14 років, неповнолітніми – від 14 до 18. Від того, який вік вашої дитини, залежить сама процедура оформлення виїзду за межі держави. Так, особи, яким уже виповнилося 16 років, мають право на відвідування закордону без юридичного дозволу батьків (опікунів), проте діти, віком молодше, зобов'язані мати письмову згоду. Подібний порядок регулюється ст. 313 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [4].

При цьому неповнолітні особи 13, 14 років так само зобов'язані надати довіреність від батьків, якщо бажають виїхати за межі держави. Зокрема п. 3 ст. 313 ЦК України передбачено право дитини, яка досягла шістнадцяти років, на вільний самостійний виїзд за межі країни. Однак, незалежно від мети подорожі (лікування чи оздоровлення за кордоном, туристична екскурсія, поїздка до родичів тощо), діти до 16 років мають право на виїзд за кордон тільки за згодою батьків і в їх супроводі або разом з особами, які уповноважені батьками дитини [4].

З 1 квітня 2018 року для пропуску за кордон діти зобов'язані мати особистий закордонний паспорт: інші

документи, що підтверджують особу особи, не є юридично дійсними [5]. Однак, згідно з унесеними 4 липня 2018 року змінами, дозволяється використовувати проїзний документ дитини [9].

Відповідно до СК України, батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дітей. Забезпечення інтересів дітей є предметом основної турботи та піклування батьків. У сім'ї, що проживає однією сім'єю, за належного виконання батьками своїх обов'язків і реалізації своїх прав конфлікту інтересів батьків і дітей не відбувається, тоді як при окремому проживанні дитини з одним із батьків на практиці спостерігається утиск і безпідставне обмеження прав та інтересів дитини таким батьком під прикриттям необхідності реалізації своїх батьківських прав. Так, наприклад, через відсутність доцільності або через забезпечення безпеки дитини батько, що проживає окремо, не надає згоди на тимчасовий виїзд дитини за кордон на відпочинок, екскурсії або навчання. Незгода на виїзд дитини за кордон на постійне місце проживання мотивується подальшою неможливістю реалізації батьківського права на спілкування з дитиною (ст. 153 СК України), вирішення батьками питань щодо виховання дитини (ст. 157 СК України) тощо. Звісно ж, в описаних ситуаціях спостерігається ні що інше, як конфлікт інтересів окремо проживаючого батька й дитини, а також зловживання зазначеним батьком своїми правами [3].

Відповідно до ст. 141 СК України, батьки мають рівні права й несуть рівні обов'язки щодо дитини. Зазначене положення стосується й випадків окремого проживання батьків від дитини. Мати, батько, з яким у силу домовленості або судового рішення проживає дитина, і того з батьків, хто проживає окремо, повинні вирішувати питання, що стосуються виховання, розвитку й утримання дитини за взаємною згодою й в інтересах дитини. Реалізація батьківських прав, пов'язаних із вихованням, розвитком та утримання дитини, передбачає й рішення таких питань, як забезпечення відпочинку дитини, підвищення рівня освіти в т. ч. шляхом виїзду за кордон.

Права дитини на виїзд за межі України на певний термін і на постійне місце проживання можна також сформулювати як право дитини на вільне пересування і право на вибір місця проживання, а виїзд за межі України на відпочинок, екскурсії або навчання можна охарактеризувати також як реалізацію таких прав, як право на відпочинок, право на гармонійний розвиток і право на здобуття освіти. Зазначені немайнові права дітей знайшли своє самостійне відображення в ст. 157 СК України, а саме згідно із Законом від 3 липня 2018 року № 2475-VII [2].

Незмінними до виконання є такі умови: нотаріальна згода другого з батьків для виїзду дитини до 16 років за кордон з одним із батьків не потрібна в таких випадках: якщо другий із батьків – іноземець або особа без громадянства та про це вказано у свідоцтві про народження дитини; якщо в закордонному паспорті дитини є запис про її вибуття на ПМП в іншу країну чи відмітка про взяття дитини на постійний консульський облік у дипломатичному або консульському представництві України за кордоном; якщо такий один із батьків пред'явить свідоцтво про смерть другого, рішення суду про позбавлення другого з батьків батьківських прав, визнання його недієздатним чи безвісно відсутнім або довідку про народження дитини, де зазначено, що батько дитини записаний зі слів матері. Ці винятки із загального правила про нотаріальну згоду другого з батьків діяли й раніше та не зазнали змін.

Однак раніше було передбачено, що нотаріальна згода другого з батьків також не потрібна, коли другий із батьків має борг із виплати аліментів на дитину в розмірі, що перевищує суму аліментних платежів за 6 місяців. Тепер це положення скасовано й замінено низкою нових норм.

Нові зміни передбачили безперешкодні умови для одного з батьків виїхати з дитиною за кордон без нотарі-

альної згоди другого за таких кумулятивних умов: строк поїздки не перевищує 1 місяця; той із батьків, хто планує поїздки з дитиною за кордон, має документ, що підтверджує місце проживання дитини з ним (рішення суду або висновок служби в справах дітей); є документ, що підтверджує мету й строк поїздки. Мета виїзду дитини за кордон може бути різноманітна: відпочинок, участь у змаганнях, фестивалях, олімпіадах і конкурсах, закордонне лікування або навчання, при цьому підтвердними документами можуть бути довідка з медичного або навчального закладу, броня квитків; щодо того з батьків, хто хоче виїхати з дитиною за кордон, немає виконавчого провадження про примусове усунення перешкод у спілкуванні дитини з другим із батьків [13].

Якщо другий із батьків свідомо виконує батьківські обов'язки й не має боргів із виплати аліментів на дитину, то той із батьків, хто планує закордонну поїздки з дитиною та знає адресу другого, має рекомендованим листом повідомити останнього про майбутню поїздки дитини, її мету й тривалість.

Крім того, один із батьків може виїхати з дитиною за межі України на строк понад 1 місяць, якщо другий – боржник із аліментів. Розмір заборгованості має дорівнювати сумі аліментних платежів за чотири місяці (за три місяці, якщо дитина з інвалідністю або важко хвора). Довідку про заборгованість можна отримати в державній виконавчій службі Міністерства юстиції України або в приватного виконавця [7].

Також нові норми застосовні до виїзду дитини за кордон із третіми особами (скажімо, бабусею, хресним або класним керівником). Так, якщо раніше обов'язковою умовою для подібної поїздки була нотаріальна згода обох батьків, то тепер виїзд дитини за кордон на строк до 1 місяця можливий за умови одержання згоди тільки того з батьків, з ким офіційно визначено місце проживання дитини, а також на строк понад 1 місяць, якщо другий із батьків має заборгованість із виплати аліментів.

При цьому навмисне порушення строку перебування дитини за межами України може спричинити притягнення до адміністративної відповідальності та накладення штрафу від 1700 до 3400 грн, при цьому такий аспект у подальшому призводить до наступного обмеження в праві на виїзд із дитиною за кордон строком на 1 рік, окрім випадку, якщо вдається отримати нотаріальну згоду другого з батьків на таку поїздки [7].

Якщо ж той із батьків, з ким проживає дитина, зловживаючи своїми правами, не надає нотаріально посвідченої згоди на виїзд дитини з другим із батьків, хто проживає окремо, останній нині може звернутися рекомендованим листом із повідомленням про вручення до другого з батьків за наданням згоди на виїзд дитини за межі України. Дозвіл, відповідно до закону, має бути надано протягом 10 днів з моменту вручення листа. У разі ненадання нотаріально посвідченої згоди на виїзд дитини в зазначений строк, той із батьків, хто проживає окремо, має право звернутися до суду із заявою про надання дозволу на виїзд дитини за кордон і за спрощеною процедурою отримати дозвіл (не більше ніж 60 днів з моменту відкриття провадження) [13].

Крім того, нові правила не торкаються особливостей виїзду дитини за межі України з одним із батьків, якщо батьки дитини живуть у законному шлюбі, а також якщо йдеться про виїзд дитини в іншу країну на постійне місце проживання. У цих випадках так само має бути відповідна нотаріальна згода другого з батьків.

Судова практика розпочала свою роботу в напрямі вироблення єдиного підходу із зазначеного питання. Велика Палата Верховного Суду в Постанові від 4 липня 2018 року у справі № 712/10623/17 [14] зазначила, що положення про рівність прав та обов'язків батьків у вихованні дитини не може тлумачитися на шкоду інтересам дитини,

а тимчасовий виїзд дитини за кордон (із визначенням конкретного періоду) у супроводі того з батьків, з ким визначено її місце проживання та який здійснює забезпечення дитині рівня життя, необхідного для всебічного розвитку, не може беззаперечно свідчити про позбавлення іншого з батьків дитини передбаченої законодавством можливості брати участь у її вихованні та спілкуванні з нею. У такій категорії справ узагальнений і формальний підхід є неприпустимим, оскільки сама наявність в одного з батьків права відмовити в наданні згоди на тимчасовий виїзд дитини за кордон з іншим із батьків є суттєвим інструментом впливу, особливо у відносинах між колишнім подружжям, який може використовуватися не в інтересах дитини. Кожна справа потребує детального вивчення ситуації, врахування різноманітних чинників, які можуть вплинути на інтереси дитини, у тому числі її думки, якщо вона відповідно до віку здатна сформулювати власні погляди.

Порядок виїзду за кордон дітей громадян України визначено Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 року № 3857-ХІІ [5], Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57 [8], Правилами оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 1995 року № 231 [9]; Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон від 7 травня 2014 року № 152 (зі змінами) [10].

Правила перетинання державного кордону громадянами України (зі змінами й доповненнями) передбачають, що перетинання державного кордону для виїзду за межі України громадянами, які не досягли 16-річного віку, здійснюються лише за згодою обох батьків (усиновлювачів) і в їхньому супроводі або в супроводі осіб, уповноважених ними, які на момент виїзду з України досягли 18-річного віку. У разі виїзду за межі України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним із батьків за нотаріально посвідченою згодою, згода другого з батьків не вимагається в разі пред'явлення рішення суду про надання дозволу на виїзд з України громадянину, який не досяг 16-річного віку, без згоди та супроводу другого з батьків.

Відповідно до підпункту 1 пункту 4 Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57, «виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним з батьків за нотаріально посвідченою згодою, здійснюється за нотаріально посвідченою згодою другого з батьків із зазначенням у ній держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі, якщо другий із батьків відсутній у пункті пропуску» [8].

Тимчасовий виїзд малолітньої дитини за межі України повинен відбуватись лише за погодженням з іншим із батьків, оскільки такий переїзд спричиняє зміну режиму спілкування дитини з іншим із батьків, порядок участі у вихованні дитини, зміну звичайного соціального, культурного, мовного середовища дитини, що впливає на її подальше життя, розвиток і виховання [8].

З огляду на наведене, у разі відсутності згоди одного з батьків питання про виїзд неповнолітнього за кордон вирішується судом за позовом іншого з батьків зі з'ясуванням питання про державу прямування та відповідний часовий проміжок перебування дитини в цій державі, строки й мету виїзду. Так, згідно зі справою

№ 310/840/18, позивачка (мати) у своїй заяві просить надати дозвіл на багаторазовий тимчасовий виїзд дитини за межі України до Турецької Республіки, Королівства Іспанія, Португальської Республіки, Французької Республіки протягом березня-вересня 2018 року. При цьому позивачкою не конкретизовано країна, час, із якого дитина буде виїжджати до певної країни, мету, період і місце перебування дитини в цій країні [14].

За таких обставин суд доходить висновку, що надання дозволу на багаторазовий виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків, без визначення при цьому конкретної держави, часу, періоду, мети й місця перебування суперечить положенням чинного законодавства та чинним законодавством не передбачено, а тому в задоволенні позову відмовляють.

У справі № 756/10427/18 позивачка чітко вказала строки вивезення малолітньої дитини за кордон (не більше ніж 1 місяць), тому отримала дозвіл на виїзд дитини без згоди батька [14].

У значному переліку справ у судовому розгляді з посиланням позивача на право отримання дозволу на вивіз дитини за кордон і на норми Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57 (зі змінами), судами обґрунтовується відмова на основі незачинення конкретного періоду часу та конкретної країни перебування дитини за кордоном.

Отже, чинним законодавством передбачено можливість вирішувати питання про надання дозволу саме на конкретний виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків, з яким не проживає дитина, з визначенням його початку й закінчення та в конкретну країну або країни, у яких перебуватиме дитина протягом виїзду. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» регулює конкретний (одноразовий) виїзд дитини за кордон із визначенням його початку й закінчення.

Надання дозволу на необмежений виїзд дитини за кордон без дозволу одного з батьків за рішенням суду законодавством не передбачено та суперечить положенням Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» і ст. ст. 141, 153, 157 СК України [3].

Тобто суди нині застосовують умови оновленого законодавства та вирішують спори в напрямі усунення порушення прав на шкоду інтересів дітей, наприклад, створення перешкод у навчанні, оздоровленні, участі в конкурсах, екологічних, мистецьких, технічних, туристичних, спортивних, дослідницьких заходах і відпочинку дитини за кордоном тощо.

Трапляються непоодинокі випадки, коли батьки після ухвалення рішення судом на користь одного з них у нотаріальній формі укладають договір щодо здійснення батьківських прав і виконання обов'язків тим, хто проживає окремо від дитини. Однак оскільки такого договору не передбачено в переліку документів, які дають право на самостійне вирішення питання виїзду дитини за межі України, то той із батьків, хто проживає окремо, фактично не може вивести дитину за кордон без нотаріальної згоди другого, якщо рішення суду було не на його користь.

На нашу думку, перелік документів, які підтверджують факт проживання з дитиною, необхідно доповнити договором, укладеним у нотаріальній формі, щодо здійснення батьківських прав і виконання обов'язків тим із них, хто проживає окремо від дитини.

До того ж часто трапляється, що батьки не звертаються ні до суду, ні до органів опіки та піклування (щоб не створювати для дітей зайвого психологічного навантаження й додаткових переживань), а задля визначення місця прожи-

вання дитини та здійснення батьківських прав і виконання обов'язків тим, хто проживає окремо від дитини, укладають саме такий договір, який посвідчують нотаріально. У таких документах, зокрема, визначено не тільки місце проживання дитини, а й умови її виїзду за кордон з одним із батьків. На жаль, і в цьому випадку батьки, які мирним шляхом і без залучення третьої сторони (суду й/або органів опіки та піклування) визначили місце проживання дитини, все одно змушені будуть щоразу оформлювати дозвіл на виїзд дитини з одним із батьків, що зазвичай створює незручності для обох батьків.

Тобто закон фактично оминає стороною батьків, які визначили місце проживання дитини мирним шляхом, що, на нашу думку, не сприяє врегулюванню питань із дітьми між розлученими батьками мирним шляхом.

Також важливим нововведенням є визначення обов'язку того з батьків, хто постійно проживає з дитиною, у разі запланованої подорожі повідомляти другого з батьків про таку поїздку. Зокрема, якщо особі відоме місце проживання другого з батьків, при цьому останній не ухиляється від сплати аліментів і належно виконує батьківські обов'язки, його необхідно поінформувати про тимчасовий виїзд дитини за межі України рекомендованим листом (із зазначенням країни та часового проміжку, на який відбуває дитина). Проте ні Законом [7], ні Постановою [8] не передбачено відповідальності за неповідомлення. Отже, вважаємо, що задля повноцінної реалізації балансу інтересів обох батьків доцільним буде впровадження відповідальності за нездійснення зазначеного повідомлення. Інакше нове правило ризикує залишитися декларативним.

На практиці часто виникають обставини, через які неповнолітня дитина в силу об'єктивних причин може «запізнитися» з поверненням у країну свого постійного проживання, у зв'язку з чим, хоча термін поїздки буде вважатися завершеним, як і термін дії дозволу на її вчинення, дитина ще буде перебувати на території іноземної держави (наприклад, у випадках затримки під час проходження кордону іноземної держави або отримання неповнолітнім гравцем спортивної команди травми в останній день змагань, які роблять його нетранспортувальним). Із цього випливає, що такі ситуації мають вирішуватися шляхом установлення в законі правила про продовження дії згоди в певних випадках і на певних умовах. Пункт 5 пропонуємо доповнити в такій редакції: «У разі виникнення надзвичайних або невідворотних за цих умов обставин (непереборної сили) термін виїзду й термін дії згоди тимчасового виїзду за межі України на строк до одного місяця та більше з метою лікування, навчання, участі дитини в дитячих змаганнях, фестивалях, наукових виставках, учнівських олімпіадах і конкурсах, екологічних, технічних, мистецьких, туристичних, дослідницьких, спортивних заходах, оздоровлення та відпочинку дитини за кордоном, у тому числі у складі організованої групи дітей, продовжуються на термін не більше, ніж це необхідно для подолання виниклих обставин, з урахуванням чинного законодавства країни – місця перебування неповнолітнього громадянина».

Законодавчо не регламентований порядок виїзду дитини за кордон із «третьою» особою. Відповідно до мети статті, під «третьою особою» розуміється будь-яка особа, яка не є законним представником неповнолітнього громадянина України й супроводжує його під час виїзду за межі України (родичі неповнолітнього громадянина, крім його законних представників, учителі, тренери, хореографи, керівники творчих колективів тощо).

Регламентация питань виїзду дітей з «третіми» особами сприятиме більшій «прозорості» при таких виїздах, а також формуванню в цих осіб почуття підвищеної відповідальності в разі супроводу неповнолітніх громадян України за межами країни.

Отже, сучасні зміни законодавства спрямовані на посилення захисту прав дитини на належне утримання, передбачають зміну правил виїзду дитини за кордон і встановлюють нові підстави, коли один із батьків може подорожувати з дитиною за межі України без згоди другого (той із батьків, хто постійно проживає з дитиною й має намір виїхати з нею за кордон строком до одного місяця, може безперешкодно зробити це без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків). Ухвалюючи нові правила виїзду дитини за кордон, законодавець передбачив додаткові преференції для того з батьків, з ким після розлучення офіційно підтверджено місце проживання дитини, а також обмежив у батьківських правах неплательників аліментів. Тепер надання на кордоні рішення вповноважених держорганів про визначення місця проживання дитини та довідки про заборгованість із виплати аліментів буде ще однією підставою для безперешкодного виїзду дитини за межі України з одним із батьків без нотаріальної згоди другого.

Чітка процедура надання згоди, безсумнівно, є ще одним плюсом нових правил виїзду дитини за кордон, оскільки раніше такі справи, враховуючи завантаженість судів, розглядали понад шість місяців. Проте навіть у такому випадку тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, все одно доведеться заздалегідь планувати подорожі й обов'язково мати належні докази відсутності заборгованості щодо сплати аліментів.

Розглянувши основні проблеми в правовому регулюванні питань, пов'язаних із виїздом дітей – неповнолітніх громадян – за межі України, видається можливим унести зміни в законодавство, в результаті яких вони будуть усунені. Це насамперед урахування відтермінування перебування дитини за кордоном у результаті виникнення надзвичайних або невідворотних ситуацій, незалежних від батьків, що супроводжують дитину, та регламентування в чинному законодавстві особливостей виїзду дитини з третіми особами (чіткість умов супроводу дітей, підвищення рівня відповідальності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ ООН від 20.11.1989 (редакція від 20.11.2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 18.01.2019).
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (в редакції від 28.08.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 20.01.2019).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами й доп. від 23.11.2018 № 2628-VIII). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.01.2019).
5. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII (у редакції від 28.08.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> (дата звернення: 19.01.2019).
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (в редакції від 01.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 18.01.2019).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання: Закон України від 03.07.2018 № 2475-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19> (дата звернення: 21.01.2019).
8. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (у редакції від 28.08.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-p> (дата звернення: 19.01.2019).
9. Правила оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 31.03.1995 № 231 (зі змінами).
10. Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 152 (в редакції від 21.02.2018). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/152-2014-p> (дата звернення: 20.01.2019).
11. Велика Палата Верховного Суду в Постанові від 04.07.2018 у справі № 712/10623/17 (31.08.2018). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/546879/> (дата звернення: 20.01.2019).
12. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право: науково-практичний посібник / за заг. ред. д. ю. н., професора М.М. Ясинка. Київ: ЦУП, 2015. 450 с.
13. Войнаровська О. Виїзд дитини за кордон: нові правила. 2018. № 34. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011916 (дата звернення: 20.01.2019).
14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2019).
15. Муляр Н.О. Оформлення документів на виїзд дитини за кордон. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 7. С. 19–24.